

Голові спеціалізованої вченої
ради ДФ 20 051.050
Прикарпатського національного
університету імені Василя
Стефаника

доктору політичних наук,
професору,
завідувачу кафедри політології
Климончуку Василю Йосифовичу

РЕЦЕНЗІЯ

доктора політичних наук, професора кафедри політичних інститутів та процесів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Дерев'янка Сергія Мироновича на дисертаційну роботу

Мосори Михайла Андрійовича

«Сепаратизм як інституціоналізована політична практика: виклики для Європейського Союзу і України»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

за спеціальністю 052 Політологія

Повномасштабне вторгнення росії в Україну актуалізувало проблему самоідентифікації регіонального сепаратизму через маніпулювання ідеєю народного волевиявлення, наміри його використання з метою легітимації статусу захоплених російськими загарбниками територій, що стало б “підставою” для подальшої їх анексії та інкорпорації в адміністративно-територіальний устрій рф. Найбільш цинічним виявом маніпулювання політичною свідомістю громадян стали “референдуми” 2014 року в Автономній Республіці Крим, Донецькій та Луганській областях, 2022 року – на території фейкових «ДНР»

і «ЛНР», в окупованих рашистами районах Запорізької та Херсонської областей. Служба безпеки України запобігла спробі створення псевдореспублік і в інших областях. Як елемент політичного дискурсу та інституційна практика ідеї сепаратизму стали помітним явищем і у низці європейських держав й несуть певну загрозу їх суверенітету й територіальній цілісності. Виправданим є й обраний автором обраний порівняльний аналіз досліджуваного явища на прикладі окремих держав Європейського Союзу та України.

З огляду на це, звернення М. А. Мосори до дослідження сепаратизму як інституціоналізованої політичної практики набуває особливої актуальності, видається надзвичайно науково та практично вагомим.

Науково виваженим є формулювання мети та завдань дисертаційного дослідження (с. 19-20), які передбачають комплексний та всебічний аналіз особливостей інституціоналізації сепаратизму, загроз та тенденцій розвитку в ЄС та Україні. Формулювання дисертантом об'єкта та предмету дослідження засвідчує розуміння ним сутнісних рис досліджуваних явищ і процесів. Структура дисертаційного дослідження є логічною та спрямованою на вирішення сформульованих дисертантом дослідницьких завдань.

Методологія дослідження передбачає використання як загальнонаукових методів так і спеціальних або специфічних та емпіричних методів політичної науки, міждисциплінарний підхід.

Чітко охарактеризовано наукову новизну отриманих результатів дисертаційної роботи (с. 21-23). До найбільш вагомих результатів, що характеризують наукову новизну дослідження, слід віднести такі: систематизовано існуючі концепції щодо розуміння та застосування поняття «сепаратизм» як інституціоналізованої політичної практики, проаналізовано широкий спектр підходів до поняття. Здійснено порівняння західного та східного підходів до розуміння явища сепаратизму, особливостей його дослідження у західних демократіях (США, ЄС тощо) та Україні; створена концепція, що узагальнює і розвиває розуміння передумов та етапів сепаратизму в Україні. Запропоновано комплексний підхід до вивчення явища сепаратизму, що включає

крім дослідження етнонаціональних чинників, також і соціально-економічні, політико-правові та ін. Обґрунтовується важлива роль сучасних глобалізаційних та дезінтеграційних тенденцій у ЄС щодо розвитку сепаратизму; застосовано систему оцінки сепаратизму в Україні через призму європейської практики розв'язання етнополітичних конфліктів та особливостей сепаратизації регіонів, з використанням відомого принципу плюралізму та регіоналізації. Доводиться актуалізація концепції «Європи регіонів» у контексті розгляду сепаратизму як інституціоналізованої політичної практики. Тенденції регіоналізації у ЄС проявляють подвійний вплив на перебіг сепаратистських рухів. Так, з одного боку регіоналізація сприяє зменшенню ролі націй-держав та посиленню регіонів на рівні органів ЄС, а з іншого – посилення ролі регіонів сприяє посиленню самоідентифікації етнонаціональних груп.

З аналізу тексту дисертації можна зробити висновок, що М. А. Мосора провів комплексне, системне дослідження у якому змістовно проаналізував генезу становлення розуміння поняття «сепаратизм», трактування його сутності та причин виникнення українськими та зарубіжними дослідниками. Аргументованими є виділення та характеристика форм вияву сепаратизму, основних хвиль етнічного націоналізму, що сприяли поширенню сепаратизму в Європі. На основі опрацювання значного фактичного матеріалу дисертант змістовно розкриває причини сепаратистських рухів у ЄС та шляхи подолання криз (Каталонія, Шотландія та Північна Ірландія, Корсика, Бретань, Фландрія та Валлонія тощо).

Заслужують уваги висновки автора про те, що «поширення ринкових механізмів, процвітання вільної торгівлі ведуть до зближення держав, проте з тих же самих причин заохочують ізоляціонізм та сепаратизм, адже викликають протидію з боку спільнот, бажання зберегти власну ідентичність» (с. 64).

Певною мірою дискусійними є міркування дисертанта щодо винятковості етнонаціональної ідентифікації українського суспільства й пов'язану з нею ймовірність виникнення вимог національно-культурної та національно-територіальної автономії, які згодом можуть перерости у більш ширші вимоги

самоуправління на основі пройденого шляху політизації етнічностей (с. 178, 185). Це ж стосується також його тверджень про те, що «саме питання членства в ЄС стало стимулюючим фактором розвитку сепаратизму» в Україні та проведена з цього приводу аналогія із Великою Британією (с. 196).

Водночас, переконливою є наведена у дисертації аргументація, що сепаратизм на сході України не має достатнього етнічного підґрунтя (мовних відмінностей недостатньою для формування власної держави) (с. 188), запропонована кваліфікація процесу псевдоінституціоналізації сепаратизму на Донбасі, ключовим фактором якої є російська агресія.

Імпонує створена дисертантом репрезентативна джерельна база дослідження. Список використаних джерел складається з 168 позицій, серед яких іномовних (англійською, іспанською, польською, угорською, французькою мовами) – 69, й на кожне з них є посилання у тексті. Це свідчить про належну кваліфікацію дисертанта як науковця-дослідника.

Осягнення напрацьованих українських та зарубіжними науковцями теоретичних й концептуальних підходів до сутності сепаратизму, нормативно-правових актів, широке використання наукових методів та виявлені дисертантом вміння аналізу й синтезу значного фактичного матеріалу, дозволило створити цілісну працю, що свідчить про фаховість автора і дає підстави говорити про достатню обґрунтованість результатів дисертаційного дослідження.

Наукові підходи і методи, застосовані у процесі дослідження, дозволили дисертанту адекватно реалізувати дослідницький потенціал обраної проблеми, вийти на самостійні судження, узагальнення і пропозиції, які є аргументованими й переконливими. Їх достовірність підтверджується викладом і не викликає заперечень.

Логічними, достовірними і достатньо обґрунтованими є узагальнення дисертанта по всьому тексту роботи, висновки до кожного розділів. Висновки до роботи (с. 190-196) містять узагальнення, які відповідають ключовим завданням роботи, розкривають її новизну та практичну значущість. Позитивно, що вони здебільшого відображені в опублікованих працях М. А. Мосори, що

засвідчує якість рецензованого дослідження. За темою дисертації опубліковано 10 наукових праць: із них 6 – статті у наукових фахових виданнях України з політичних наук, 4 – тези доповідей на міжнародних та всеукраїнських наукових/науково-практичних конференціях.

Водночас робота виграла б, якби містила додатки – наведений багатий фактичний матеріал може бути змістовно проілюстрований, що варто буде здійснити при виданні монографії.

Використання здійсненого М. А. Мосорою аналізу досвіду вирішення етнополітичних конфліктів в ЄС, попередження та стримування окремих негативних проявів сепаратизму, вважаємо, може мати істотне значення для органів державної влади, дозволить Україні виробити досконалий підхід до етнополітики із урахуванням унікальних етнонаціональних особливостей та попереджувати і долати прояви сепаратизму в майбутньому.

Запропоновані дисертантом пропозиції і практичні рекомендації можуть бути використані науковцями з метою подальшого дослідження сепаратизму в Україні та світі, аналізі етнополітики держав та політизації етнічності, розгляді тенденцій та загроз сепаратизму, а також у навчальному процесі у закладах вищої освіти.

Отже, дисертаційна робота Михайла Андрійовича Мосори «Сепаратизм як інституціоналізована політична практика : виклики для Європейського Союзу і України» за змістом, формою викладу та отриманими результатами є оригінальним авторським дослідженням, що відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Подана дисертаційна робота є завершеною працею, в якій отримано нові обґрунтовані результати, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, а її автор Михайло Андрійович Мосора заслуговує на присудження

наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Рецензент:

доктор політичних наук, професор

кафедри політичних інститутів та процесів

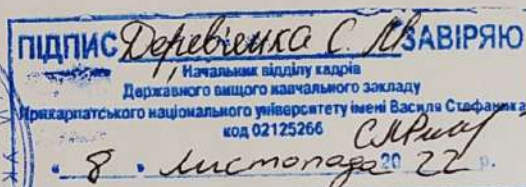
Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника,

Заслужений працівник освіти України

С. М. Дерев'янку

С. М. Дерев'янку

Голові спеціалізованої вченої
ради ДФ 20 051.050
Прикарпатського національного
університету імені Василя
Стефаника

доктору політичних наук,
професору,
завідувачу кафедри політології
Климончуку Василю Йосифовичу

РЕЦЕНЗІЯ

доктора політичних наук, професора кафедри політичних інститутів та процесів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Дерев'янка Сергія Мироновича на дисертаційну роботу Мосори Михайла Андрійовича «Сепаратизм як інституціоналізована політична практика: виклики для Європейського Союзу і України», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія

Повномасштабне вторгнення росії в Україну актуалізувало проблему самоідентифікації регіонального сепаратизму через маніпулювання ідеєю народного волевиявлення, наміри його використання з метою легітимації статусу захоплених російськими загарбниками територій, що стало б “підставою” для подальшої їх анексії та інкорпорації в адміністративно-територіальний устрій рф. Найбільш цинічним виявом маніпулювання політичною свідомістю громадян стали “референдуми” 2014 року в Автономній Республіці Крим, Донецькій та Луганській областях, 2022 року – на території фейкових «ДНР»

і «ЛНР», в окупованих рашистами районах Запорізької та Херсонської областей. Служба безпеки України запобігла спробі створення псевдореспублік і в інших областях. Як елемент політичного дискурсу та інституційна практика ідеї сепаратизму стали помітним явищем і у низці європейських держав й несуть певну загрозу їх суверенітету й територіальній цілісності. Виправданим є й обраний автором обраний порівняльний аналіз досліджуваного явища на прикладі окремих держав Європейського Союзу та України.

З огляду на це, звернення М. А. Мосори до дослідження сепаратизму як інституціоналізованої політичної практики набуває особливої актуальності, видається надзвичайно науково та практично вагомим.

Науково виваженим є формулювання мети та завдань дисертаційного дослідження (с. 19-20), які передбачають комплексний та всебічний аналіз особливостей інституціоналізації сепаратизму, загроз та тенденцій розвитку в ЄС та Україні. Формулювання дисертантом об'єкта та предмету дослідження засвідчує розуміння ним сутнісних рис досліджуваних явищ і процесів. Структура дисертаційного дослідження є логічною та спрямованою на вирішення сформульованих дисертантом дослідницьких завдань.

Методологія дослідження передбачає використання як загальнонаукових методів так і спеціальних або специфічних та емпіричних методів політичної науки, міждисциплінарний підхід.

Чітко охарактеризовано наукову новизну отриманих результатів дисертаційної роботи (с. 21-23). До найбільш вагомих результатів, що характеризують наукову новизну дослідження, слід віднести такі: систематизовано існуючі концепції щодо розуміння та застосування поняття «сепаратизм» як інституціоналізованої політичної практики, проаналізовано широкий спектр підходів до поняття. Здійснено порівняння західного та східного підходів до розуміння явища сепаратизму, особливостей його дослідження у західних демократіях (США, ЄС тощо) та Україні; створена концепція, що узагальнює і розвиває розуміння передумов та етапів сепаратизму в Україні. Запропоновано комплексний підхід до вивчення явища сепаратизму, що включає

крім дослідження етнонаціональних чинників, також і соціально-економічні, політико-правові та ін. Обґрунтовується важлива роль сучасних глобалізаційних та дезінтеграційних тенденцій у ЄС щодо розвитку сепаратизму; застосовано систему оцінки сепаратизму в Україні через призму європейської практики розв'язання етнополітичних конфліктів та особливостей сепаратизації регіонів, з використанням відомого принципу плюралізму та регіоналізації. Доводиться актуалізація концепції «Європи регіонів» у контексті розгляду сепаратизму як інституціоналізованої політичної практики. Тенденції регіоналізації у ЄС проявляють подвійний вплив на перебіг сепаратистських рухів. Так, з одного боку регіоналізація сприяє зменшенню ролі націй-держав та посиленню регіонів на рівні органів ЄС, а з іншого – посилення ролі регіонів сприяє посиленню самоідентифікації етнонаціональних груп.

З аналізу тексту дисертаційного дослідження, можна зробити висновок, що М. А. Мосора провів комплексне, системне дослідження у якому змістовно проаналізував генезу становлення розуміння поняття «сепаратизм», трактування його сутності та причин виникнення українськими та зарубіжними дослідниками. Аргументованими є виділення та характеристика форм вияву сепаратизму, основних хвиль етнічного націоналізму, що сприяли поширенню сепаратизму в Європі. На основі опрацювання значного фактичного матеріалу дисертант змістовно розкриває причини сепаратистських рухів у ЄС та шляхи подолання криз (Каталонія, Шотландія та Північна Ірландія, Корсика, Бретань, Фландрія та Валлонія тощо). Заслужують уваги висновки автора про те, що «поширення ринкових механізмів, процвітання вільної торгівлі ведуть до зближення держав, проте з тих же самих причин заохочують ізоляціонізм та сепаратизм, адже викликають протидію з боку спільнот, бажання зберегти власну ідентичність» (с. 64).

Певною мірою дискусійними є міркування дисертанта щодо винятковості етнонаціональної ідентифікації українського суспільства й пов'язану з нею ймовірність виникнення вимог національно-культурної та національно-територіальної автономій, які згодом можуть перерости у більш ширші вимоги

самоуправління на основі пройденого шляху політизації етнічностей (с. 178, 185). Це ж стосується також його тверджень про те, що «саме питання членства в ЄС стало стимулюючим фактором розвитку сепаратизму» в Україні та проведена з цього приводу аналогія із Великою Британією (с. 196).

Водночас, переконливою є наведена у дисертації аргументація, що сепаратизм на сході України не має достатнього етнічного підґрунтя (мовних відмінностей недостатньою для формування власної держави) (с. 188), запропонована кваліфікація процесу псевдоінституціоналізації сепаратизму на Донбасі, ключовим фактором якої є російська агресія.

Імпонує створена дисертантом репрезентативна джерельна база дослідження. Список використаних джерел складається з 168 позицій, серед яких іномовних (англійською, іспанською, польською, угорською, французькою мовами) – 69, й на кожне з них є посилання у тексті. Це свідчить про належну кваліфікацію дисертанта як науковця-дослідника.

Осягнення напрацьованих українських та зарубіжними науковцями теоретичних й концептуальних підходів до сутності сепаратизму, нормативно-правових актів, широке використання наукових методів та виявлені дисертантом вміння аналізу й синтезу значного фактичного матеріалу, дозволило створити цілісну працю, що свідчить про фаховість автора і дає підстави говорити про достатню обґрунтованість результатів дисертаційного дослідження.

Наукові підходи і методи, застосовані у процесі дослідження, дозволили дисертанту адекватно реалізувати дослідницький потенціал обраної проблеми, вийти на самостійні судження, узагальнення і пропозиції, які є аргументованими й переконливими. Їх достовірність підтверджується викладом і не викликає заперечень.

Логічними, достовірними і достатньо обґрунтованими є узагальнення дисертанта по всьому тексту роботи, висновки до кожного розділів. Висновки до роботи (с. 190-196) містять узагальнення, які відповідають ключовим завданням роботи, розкривають її новизну та практичну значущість. Позитивно, що вони здебільшого відображені в опублікованих працях М. А. Мосори, що

засвідчує якість рецензованого дослідження. За темою дисертації опубліковано 10 наукових праць: із них 6 – статті у наукових фахових виданнях України з політичних наук, 4 – тези доповідей на міжнародних та всеукраїнських наукових/науково-практичних конференціях.

Водночас робота виграла б, якби містила додатки – наведений багатий фактичний матеріал може бути змістовно проілюстрований, що варто буде здійснити при виданні монографії.

Використання здійсненого М. А. Мосорою аналізу досвіду вирішення етнополітичних конфліктів в ЄС, попередження та стримування окремих негативних проявів сепаратизму, вважаємо, може мати істотне значення для органів державної влади, дозволить Україні виробити досконалий підхід до етнополітики із урахуванням унікальних етнонаціональних особливостей та попереджувати і долати прояви сепаратизму в майбутньому.

Запропоновані дисертантом пропозиції і практичні рекомендації можуть бути використані науковцями з метою подальшого дослідження сепаратизму в Україні та світі, аналізі етнополітики держав та політизації етнічності, розгляді тенденцій та загроз сепаратизму, а також у навчальному процесі у закладах вищої освіти.

Отже, дисертаційна робота Михайла Андрійовича Мосори «Сепаратизм як інституціоналізована політична практика : виклики для Європейського Союзу і України» за змістом, формою викладу та отриманими результатами є оригінальним авторським дослідженням, що відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44. Подана дисертаційна робота є завершеною працею, в якій отримано нові обґрунтовані результати, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, а її автор Михайло Андрійович Мосора заслуговує на присудження

наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Рецензент:

**доктор політичних наук, професор
кафедри політичних інститутів та процесів
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
Заслужений працівник освіти України**

С. М. Дерев'янку